

Sivistysvaliokunnalle

25.10.2022

Kirjallinen lausunto HE 211/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024-2030

Esitys <https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+211/2022>

Tieteentekijöiden liiton pitkäaikainen tavoite on ollut, että tutkimukseen on saatava vakautta. Tutkimusrahoitukseen tarvitaan pitkäjänteisyyttä ja tutkijanuran on oltava nykyistä ennustettavampi. Tällä hetkellä valtion talousarviossa T&K-toimintaan osoitettava rahoitus on luonteeltaan harkinnanvaraista eikä sillä ole mitään erityisasemaa kuten lakisääteisillä menoilla. Hallitus voi vaalikauden kehyksessään siten varata T&K-rahoitukseen haluamansa summan. Tieteentekijöille tämä on näyttäytynyt välillä poukkoilevana tiedepolitiikkana, tiederahoituksen laskun uhkana ja jatkuvana tutkimusrahoituksen hakemisena usein muuttuvista lähteistä.

Esitetyn lain tavoitteena on varmistaa valtion T&K-rahoituksen tasainen kasvu vuoteen 2030 saakka. Laissa säädettäisiin myös tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskevasta suunnitelmasta, joka osaltaan lisäisi rahoituksen ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä. Liiton kauan ajamat tavoitteet toteutuvat siis lain avulla suurelta osin. Kuten esityksessä todetaan, valtion T&K-rahoituksen kehityksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys parantaa yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten mahdollisuuksia panostaa pitkäjänteisemmin korkeatasoiseen tutkimukseen sekä TKI-toiminnan yhteistyön tiivistämiseen yritysten ja muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa.

Tieteentekijöiden kanta on, että kasvavat TKI-panostukset tulee kohdentaa tasapainoisesti ensisijaisesti käyttämällä olemassa olevia rakenteita. Nostetaan korkeakoulujen perusrahoitusta, tutkimuslaitosten määrärahoja ja Suomen Akatemian resursseja. Uusien instrumenttien käyttöönotto on hidas tapa lisätä tutkimuksen vaikuttavuutta. Nostetaan tieteen laatua ja parannetaan kestävyttä vähentämällä jatkuvaa rahoituksen hakemisen painetta.

Korkealaatuinen tutkimus perustuu pitkäjänteiseen työhön. Suomessa on vihdoin ymmärretty poukkoilevan tiederahoituksen välittömät vaikutukset tutkijoiden työhön ja tutkijan urien vetovoimaan sekä Suomen kilpailukykyyn. Kiitämme tästä erityisesti hallituksen asettamaa parlamentaarista TKI-työryhmää, joka on perehtynyt työssään tiederahoituksen keskeisiin kipupisteisiin ja tehnyt Suomen kannalta oikeita johtopäätöksiä. Parlamentaarinen TKI-työryhmä totesi, että T&K-rahoituslaki turvaisi rahoituksen tason nostamisen ja toisi tosiasiallisen takuun valtion T&K-rahoituksen pitkäjänteisyydelle ja ennustettavuudelle. T&K-toiminnan näkökulmasta laki olisi näin ollen tarkoituksenmukainen toteutustapa. Työryhmän näkemyksen mukaan rahoituslaki olisi tarkoituksenmukaista säätää istuvan hallituksen aikana siten, että se on voimassa 1.1.2023 lähtien.

Nyt käsillä olevan lakiesityksen mukaan T&K-toiminnan valtuuksien ja määrärahojen määrää lisättäisiin tasaisesti vuosittain. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että vuoden 2030 rahoitustasoon vaadittava lisäys jaettaisiin euromääräisesti tasaisesti vuosille 2024–2030. Lisäysuran laskennassa käytettäisiin valtiovarainministeriön vuosien 2024 ja 2028 talousarvioesityksiä varten laatimia talousennusteita. Lisäysten tulisi johtaa siihen, että valtuuksien ja määrärahojen määrä valtion talousarviossa vuonna 2030 vastaisi 1,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Julkisen T&K-rahoituksen ennakoimattomuus on yksi Suomen TKI-järjestelmän heikkouksista. Valtion rahoituksen osuus yritysten T&K-menoista on Suomessa alle EU- ja OECD-maiden keskiarvojen. TKI-toiminta on pitkäjänteistä ja sen tuotot ovat epävarmoja ja niihin voi liittyä viivettä. Yksityisen sektorin näkökulmasta T&K-toimintaan panostamiseen sisältyy huomattavia riskejä, joita voidaan esityksen mukaan jakaa julkisella T&K-rahoituksella. Yritysten TKI-toiminnan kannustaminen edellyttää julkiselta rahoitukselta uskottavaa näkymää pitkäjänteisestä sitoutumisesta.

TKI-järjestelmää koskevissa arvioinneissa ja raporteissa yritysten ja tutkimusorganisaatioiden pitkäjänteinen TKI-yhteistyö on tuotu esiin toimintana, jonka rahoitusta tulisi vahvistaa nykyisessä TKI-järjestelmässä. Tieteentekijät näkee tämän tarpeen myös ilmeisenä, sen lisäksi että korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten perusrahoitusta on lisättävä. Tutkijanuraan liittyvien arvioiden mukaan yksityisen sektorin TKI-toiminnan kasvu vaatii nykyistä laajemmin tutkijakoulutettujen osaamista. Tämän osaamisen siirtyminen voi tapahtua vain korkeakoulujen ja yritysten pitkäjänteisen yhteistyön avulla.

Esityksen mukaan yritysten ja tutkimuksen rajapintaan on jäänyt tutkimustarpeita, joille ei löydy rahoitusta. Myös ongelmat osaajien ja rahoituksen saatavuudessa voivat johtaa siihen, että yritysten TKI-toiminta jää alle tavoitellun tason. Näemme, että on erityisen kiireellistä saada siltarahoitusta, jolla tuetaan tutkijakoulutuksessa olevien ja tohtoreiden (erityisesti ulkomaalaistaustaisten) liikkuvuutta yhteiskunnassamme; erityisesti tukea kaivataan siirtymisessä yrityksiin. **Yritysten TKI-toiminnan volyymia saadaan lisättyä nostamalla TKI-tehtävissä työskentelevien osaamistasoa (nyt vain 7,5% tutkijakoulutettuja). Tohtoreita tulisi olla yrityksissä nykyistä enemmän, mutta myös julkisella sektorilla ja kolmannen sektorin tehtävissä.**

Suomen Akatemian kansainvälinen arviointi suositteli Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen nostamista. Lisärahoitukselle tuettaisiin neljän prosentin T&K-tavoitetta ja korjaisi myös rahoitettavien hankkeiden liian pientä osuutta hakemuksista. Tieteentekijät näkee, että Suomen Akatemian rahoituksen taso tulee pitää vahvana korkeatasoisen tieteellisen tutkimuksen turvaamiseksi.

Tutkimus- ja innovaatioympäristön ennakoitavuus lisää myös sen houkuttelevuutta ulkomaisille korkeasti koulutetuille osaajille, todetaan esityksessä ja tuodaan esille hyvin osaamisperustaisen kilpailukyvyn merkitys. "Yhteiskunnan kykyyn absorboida muualla maailmassa tuotettua uutta tietoa ja käyttää sitä omassa yhteiskunnassa vaikuttaa oleellisesti koulutustaso.

Tutkimusperustainen korkeakoulutuksen määrä ja laatu ovat siinä ensiarvoista.” Usein unohtuukin, että **tutkimuspanokset näkyvät suoraan korkeimman opetuksen laadussa ja tulevien ammattilaisten osaamistasossa. Korkeakoulutus perustuu tutkimukseen.**

Esityksen myötä T&K-toimintaan kohdennettava rahoitus olisi jatkossa lakisääteinen meno, joka hallituksen olisi sisällytettävä talousarvioesitykseensä ja eduskunnan tulee hyväksyä talousarvioon. T&K-rahoituksen budjetointi laista poikkeavalla tavalla olisi mahdollista vain rahoituslakia muuttamalla. Valtuuksien ja määrärahojen lisäyksen tulisi olla vuosittain noin 260 milj. euroa edellisvuoden tasoon nähden. Laki määrittäisi tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitetun valtion rahoituksen kokonaismäärän, mutta se ei säätelisi rahoituksen kohdentumista eri toimijoille eikä instrumentteihin. Kohdentaminen eri momenteille niiden valtuuksiin tai määrärahoihin tapahtuisi 3 §:ssä määriteltävän tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen suunnitelman ohjaamana julkisen talouden suunnitelman ja talousarvion laadinnan yhteydessä. **Tieteentekijät pitää tätä valittua toimintatapaa oikeansuuntaisena ja pitää keskeisenä, että suunnitelmasta tulee ylivaalikautinen. Suunnitelman valmistelussa on syytä pitää tiiviisti mukana mm. korkeakoulut, tutkimuslaitokset, tutkimusorganisaatiot sekä niiden henkilöstön edustajat ja valmistelussa on hyvä kuulla laajasti tutkimussektorin asiantuntijoita.**

Esityksen mukaan T&K-toiminnan rahoitusta voitaisiin rahoituksen vuosittaisen korotuksen vähentämisen sijaan kohdentaa uudelleen, jos yksityiset T&K-menot eivät kehittyisi tavoitellusti. Uudelleenkohdentaminen voisi tulla kyseeseen, jos sillä olisi perustellusti mahdollista aktivoida yksityisiä T&K-investointeja tai poistaa yksityisiin T&K-investointeihin liittyviä esteitä. Rahoitusta voitaisiin korotuksen vähentämisen sijasta kohdentaa myös julkiseen T&K-toimintaan, jos arvioitaisiin, että yksityisten T&K-investointien edellytyksiä voitaisiin tehokkaimmin edistää panostamalla julkisen sektorin T&K-toimintaan tai yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyöhön. **Tieteentekijöiden näkökulmasta julkiset panostukset T&K-toimintaan ovat erityisen tärkeitä silloin, kun yksityiset panostukset eivät vastaa tavoitetta. Pidämme tärkeänä, että tällaisessa tilanteessa julkisia TKI-menojen lisäyksiä voidaan kohdentaa uudelleen myös julkisrahoitteisille tutkimusorganisaatioille.**

TKI-rahoituksen suunnitelmaan aiotaan kirjata rahoituksen suuntaamisen peruslinjaukset sekä T&K-rahoituksen päälinjaukset. Tieteentekijät pitää tärkeänä, että suunnitelman lähtökohtana pidetään parlamentaarisen TKI-työryhmän laatimia periaatteita. Toivomme suunnitelmalta konkreettisia toimia tutkijanurien ennakoitavuuden ja pitkäjänteisyyden lisäämiseksi.

Johanna Moisio, HT, toiminnanjohtaja